

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Національний університет «Одеська юридична академія»

КАРЕТНА ОЛЬГА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 321.01: 316.35-053.81 (477)

**МЕХАНІЗМИ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ МОЛОДІЖНОЇ
ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ: ЕВОЛЮЦІЯ ТА ТЕНДЕНЦІЇ**

Спеціальність 23.00.02 – політичні інститути та процеси

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата політичних наук

Одеса – 2012

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі соціальних теорій Національного університету «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник: доктор історичних наук, професор
КОРМИЧ Людмила Іванівна,
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
завідувач кафедри соціальних теорій

Офіційні опоненти: доктор політичних наук, професор
ГОЛОВАТИЙ Микола Федорович,
Міжрегіональна академія управління персоналом
(м. Київ), завідувач кафедри політології

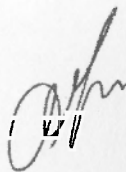
кандидат політичних наук, доцент,
Єфтені Наталія Миколаївна
Одеська національна морська академія,
доцент кафедри цивільного та трудового права
(соціології та конфліктології)

Захист відбудеться 16 березня 2012 року о 13 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.02 в Національному університеті «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Піонерська, 2 ауд. 312.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Піонерська, 2.

Автореферат розісланий 15 лютого 2012 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

А.В. Пехник

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження визначається тим, що для сучасної політичної реальності України розширення впливу молодіжних організацій і рухів та зростання ролі різноманітних форм політичної участі молоді є об'єктивним чинником розвитку.

Одним із визначальних факторів політичного розвитку, забезпечення позитивної динаміки соціальних та економічних перетворень виступає державна молодіжна політика, яка сприяє політичній соціалізації молодого покоління, інституціоналізації політичної діяльності молоді, вихованню та освіті молодих людей.

Ефективні механізми державної молодіжної політики здатні реалізовувати важливі суспільні завдання формування і реалізації демократичного політичного процесу, впливати на здійснення потенціалу молоді, з точки зору участі у виборчих кампаніях, висування молодих політичних лідерів, громадської активності в публічній політиці. Дослідження механізмів державної молодіжної політики України, аналіз еволюції та визначення тенденцій її розвитку виступає актуальним напрямком сучасних політологічних студій, що зумовлено демократизацією взаємодії влади та суспільства, реформами у соціальній та економічній сферах, розширенням впливу процесів глобалізації.

Можливості та перспективи демократичного розвитку визначаються належним вихованням, високим рівнем освіти молоді, що здатне забезпечити оптимальний результат суспільного розвитку. У той же час, у процесі політичних трансформацій сучасної доби, які змінюють традиційні форми функціонування політичних інституцій, з'являються нові виклики для державної молодіжної політики. Особливо це стосується країн, у яких демократія ще не стала консолідованою, тобто у перехідних суспільствах, до яких належить Україна.

Дослідження механізмів сучасної державної молодіжної політики України набуває особливої важливості у зв'язку із такими внутрішньополітичними та зовнішньополітичними процесами, як демократична консолідація суспільства, глобалізація та європейська інтеграція тощо. Державна молодіжна політика виступає ефективним механізмом визначення місця та ролі молодого покоління у цих процесах.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження здійснено в рамках планової науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» за темою «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права» (№ державної реєстрації – 011U0006H) та безпосередньо пов'язано з комплексними науково-дослідницькими темами кафедри соціальних теорій Національного університету «Одеська юридична

академія» – «Трансформація українського суспільства до паритетної демократії: історичний досвід, проблеми, шляхи вирішення» (2007 – 2010 рр.) та «Особливості впровадження теоретичної моделі паритетної демократії у виборчому процесі України» (з 2010 р.), одним із виконавців яких є автор.

Мета і задачі дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає у аналізі механізмів сучасної державної молодіжної політики, процесу її еволюції та тенденцій подальшого розвитку в Україні. Для реалізації поставленої мети були визначені наступні дослідницькі задачі:

- обґрунтувати теоретико-методологічні засади дослідження державної молодіжної політики;
- з'ясувати специфіку молоді як соціальної групи у сучасному суспільстві;
- охарактеризувати процес інституціоналізації політичної діяльності молоді, дослідивши його особливості та складові;
- розкрити сутність та основні характеристики державної молодіжної політики;
- розглянути формування сучасної державної молодіжної політики у процесі взаємодії влади та суспільства;
- проаналізувати нормативно-правову базу державної молодіжної політики в Україні;
- дослідити кадрове забезпечення державної молодіжної політики;
- показати місце та роль молодіжних громадських організацій у системі взаємодії влади та суспільства;
- окреслити пріоритетні напрямки державної молодіжної політики на сучасному етапі;
- проаналізувати специфіку реалізації державної молодіжної політики на регіональному рівні;
- висвітлити механізми та технології громадянської освіти молоді як основи політичного розвитку суспільства.

Об'єктом дослідження виступає політична взаємодія влади та молоді, як окремої соціальної групи.

Предметом дослідження є еволюція та тенденції розвитку механізмів державної молодіжної політики в Україні.

Методи дослідження визначаються складністю та багатофакторністю державної молодіжної політики у сучасній Україні. Теоретико-методологічну основу дисертаційного дослідження складають як загальнонаукові, так і спеціальні політологічні методи. Використані загальнонаукові методи базуються на принципах об'єктивності та узагальнення. Основою дослідження є інтерпретативна парадигма політичних наук. У її межах досягнуто зміст, сутність та особливості процесу взаємодії влади та молодого покоління, еволюцію та тенденції розвитку державної молодіжної політики.

Використання структурно-функціонального аналізу дозволило дослідити структуру та функції державного управління в сфері молодіжної політики в Україні. За допомогою системного аналізу охарактеризовано особливості функціонування органів державного управління, включених у більш широкий комплекс зв'язків як підсистем у межах системи державного управління у сфері молодіжної політики та особливості механізмів реалізації молодіжної політики в умовах демократизації. Метод історичного аналізу дозволив простежити еволюцію державної молодіжної політики у країні. Слід відзначити додаткові методи, завдяки яким було отримано вагомі наукові результати, зокрема статистичний (використовувався для аналізу розвитку молодіжних організацій, напрямків їх діяльності), формально-юридичний (для аналізу нормативно-правової бази державної молодіжної політики та офіційних документів), компаративістський (для порівняння механізмів державної молодіжної політики на різних історичних етапах).

Базуючись на аналізі основних сучасних теоретичних розробок вітчизняних та зарубіжних дослідників, було сконструйоване авторське бачення процесу державної молодіжної політики в Україні.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що дисертаційна робота є одним із перших в українській політичній науці комплексним дослідженням механізмів сучасної державної молодіжної політики України, особливостей її еволюції та тенденцій розвитку. Новизна результатів дослідження обумовлена ґрунтовним політологічним аналізом державної молодіжної політики як складного процесу, що визначає зміст та напрямки розвитку молодого покоління, молодіжних організацій та рухів, їхнього взаємозв'язку та взаємного впливу із державною владою та сферою політичної взаємодії в цілому.

Новизна полягає, зокрема, у наступних положеннях та висновках дисертаційного дослідження:

Вперше:

– обґрунтовано коло основних факторів, які впливають на формування пріоритетних напрямків державної молодіжної політики на сучасному етапі. Зокрема, доведено, що процеси демократизації суспільства та модернізації влади потребують підвищення рівня залученості саме молодих незаангажованих громадян до вироблення та прийняття владних рішень та впливають на громадсько-політичний напрямок державної молодіжної політики. Недостатній рівень економічного розвитку країни створює проблеми на шляху вирішення нагальних для молодого покоління питань соціального захисту, працевлаштування, і ще впливає на рівень соціально-політичної активності молоді. Кризові явища у духовному житті суспільства, перш за все, створюють негативні тенденції, що поширюються у молодіжному середовищі (наркоманія, ВІЛ/СНІД, деструктивні молодіжні субкультури тощо).

Громадянська освіта молоді визначена як основа політичного розвитку суспільства, дієвий комунікативний механізм формування державної молодіжної політики у сучасних умовах. Без активного діалогу між молоддю та органами державної влади, побудованого за принципами раціонально аргументованих дискусій неможливо забезпечення ефективності державного управління молодіжної сферою. Громадянська освіта виступає ефективною технологією підвищення політичної свідомості та політичної культури молодих громадян.

Уточнено:

- політологічне розуміння процесу інституціоналізації політичної діяльності молоді, його особливості та складові на сучасному етапі. Інституціоналізація політичної діяльності та громадянської активності молодих громадян визначена як основоположний принцип процесу формування демократичної молодіжної політики. Окреслені заходи створення необхідних умов інституціоналізації, як забезпечення повноцінного функціонування політичних інституцій, виборності посадових осіб, верховенство права, рівного доступу до мас-медіа, автономії громадських організацій, налагодження конструктивної взаємодії у трикутнику: держава, політичні партії, молодіжні громадські організації та рухи;

- характерні ознаки та специфічні механізми реалізації державної молодіжної політики на регіональному рівні в Україні, які обумовлені особливостями соціального та економічного розвитку регіонів, а також такими важливими факторами, як місцеві традиції, менталітет, культура, розвиненість системи наукових установ та освітніх закладів, релігійна зорієнтованість мешканців та ін.;

- чинники становлення системи кадрового забезпечення державної молодіжної політики. Зокрема, необхідність дотримання таких принципів управління кадрами у процесі реалізації державної молодіжної політики, як когерентність, раціональність, ієрархія, інструментальність, демократичність, науковість, професійність, плановість, відбір, контроль.

Дістало подальший розвиток:

- визначення місця та ролі молодіжних громадських організацій та рухів у системі взаємодії влади та суспільства. Молодіжні громадські організації розглядаються як основа середовища державної молодіжної політики, що виконують функції формування громадянського суспільства, сприяють формуванню та впровадженню державної політики, виступають ключовим інструментом забезпечення права молодих громадян висловлювати політичну позицію та брати участь у державному управлінні;

- обґрунтування необхідності змін у нормативно-правовій базі державної молодіжної політики з метою забезпечення паритетної участі молодих

громадян у її виробленні та впровадженні та подолання відомчої роз'єднаності у вирішенні проблем молоді.

Практичне значення одержаних результатів щодо дослідження механізмів сучасної державної молодіжної політики України, її особливостей та складових можуть бути використані у науково-теоретичній та інформаційно-аналітичній роботі з проблем взаємодії органів державної влади, інституцій громадянського суспільства (молодіжних громадських організацій) та представників мас-медіа. Окремі положення можуть використовуватись при розробці та впровадженні програм з удосконалення державної молодіжної політики, раціональній взаємодії влади та молоді, демократизації діяльності молодіжних організацій, в процесі консультування політичних та адміністративних керівників. Концептуальні підходи та основні положення можуть бути використані у науково-педагогічній діяльності, при розробці та викладанні курсів з політології, державного управління, молодіжної політики тощо. Також результати дослідження можуть бути використані у процесі практичних заходів держави щодо вирішення проблем підвищення політичної активності молодого покоління, раціоналізації участі молоді у політичному житті.

Апробація основних висновків та теоретичних положень дисертації відбувалась в процесі обговорення на засіданнях кафедри соціальних теорій, на науково-методичних семінарах, на щорічних наукових конференціях професорсько-викладацького складу і наукових працівників Національного університету «Одеська юридична академія». Теоретико-методологічні положення та ідеї, що розвиваються у дисертаційному дослідженні, доповідались та обговорювались на міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях, семінарах, круглих столах, серед яких слід відзначити міжнародні наукові конференції «Щорічні Рішельєвські академічні читання» (м. Одеса, 2010 р., 2011 р.), міжнародну науково-практичну конференцію «Сучасна регіональна політика: освіта, наука, практика» (м. Одеса, 2011 р.), міжнародні наукові конференції «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 2010 р., 2011 р.)

Публікації. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження викладено у 9 наукових публікаціях, з яких 4 – у фахових виданнях в галузі політичних наук.

Окремі важливі для роботи концептуальні положення викладались під час участі у наукових конференціях та були видані друком за матеріалами зазначених науково-практичних конференцій.

Структура роботи обумовлена специфікою об'єкту і предмету дисертаційного дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів основної частини, які поділяються на дев'ять підрозділів, висновків і списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи складає 195 сторінок. Список використаних джерел містить 326 найменувань (35 сторінок).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У Вступі обґрунтовується актуальність теми дисертаційного дослідження, розкрито зв'язок роботи із відповідними темами колективних наукових досліджень, визначено об'єкт, предмет, сформульовано мету та завдання дослідження, охарактеризовано використані у роботі загальнонаукові та політологічні методи, її наукову новизну та практичне значення, представлено відомості щодо апробації та публікації результатів дослідження.

У першому розділі – «Теоретико-методологічні засади та джерельна база дослідження державної молодіжної політики» обґрунтовано концептуальні засади дослідження, здійснено огляд наукової літератури за темою дисертації, визначено ступінь та суть наукової розробки проблеми, обґрунтовано вибір напрямків наукового дослідження, зроблено аналіз основних підходів до визначення специфіки молоді як соціальної групи у сучасному суспільстві, уточнено категоріальний апарат в контексті сучасних політичних теорій, проаналізовано процес інституціоналізації політичної діяльності молоді, визначено його особливості та складові, досліджено сутність та основні характеристики державної молодіжної політики.

У підрозділі 1.1 «Специфіка молоді як соціальної групи у сучасному суспільстві» відзначено, що для даного дослідження, виходячи із складності та багатоаспектності феномена молоді як специфічної соціальної групи, найбільш прийнятним є впровадження методологічних засад інтерпретативної парадигми соціальних та політичних наук, розроблених зарубіжними авторами М. Вебером, П. Бергером, Г. Блумером, І. Гофманом, Т. Лукманом, Дж. Г. Мідом, А. Шюцом та ін. Представники цього напрямку акцентують увагу на процесі взаємодії між індивідами, соціальними групами та інститутами, завдяки якому твориться („конструється”) соціальна та політична реальність.

У контексті теми дисертації системно аналізуються теоретичні напрацювання вітчизняних та зарубіжних авторів із наступних напрямків дослідження специфіки молоді як соціальної групи: – особливості взаємодії влади та молоді, вироблення державної молодіжної політики (М. Головатий, Л. Кормич, В. Бебик, Л. Довгань, Н. Нижник, А. Коновалов, В. Олуйко, М. Шишкова, В. Якушик та ін.); – світоглядні орієнтації молоді, соціальний портрет молодого покоління (Р. Бенедикт, В. Бриндза, Є. Головаха, І. Кон, М. Лукашевич, М. Туленков, І. Бекешкіна, Е. Гансова, Н. Юрій та ін.); – психологічні особливості молоді (Е. Ериксон, Л. Орбан, О. Чебикін, Л. Сохань та ін.); – дослідження молодіжних субкультур (Н. Сметзер, О. Яворницька, М. Тітлей, О. Галкін, О. Якуба, К. Мюллер, О. Кісь, А. Геніс та ін.).

У підрозділі 1.2 «Процес інституціоналізації політичної діяльності молоді: особливості та складові» з метою ґрунтовного аналізу молодіжної політики та державної молодіжної політики автором критично проаналізовано

та систематизовано наявні наукові розробки з досліджуваної проблематики. Загальні роботи з політичних наук, у яких висвітлюється проблема формування та реалізації державної молодіжної політики належать таким вітчизняним та зарубіжним авторам, як М. Головатий, М. Пірен, М. Перепелиця, Ю. Павленко, Н. Шуст та ін. Діяльність молодіжних організацій та рухів, їх участь у політичному процесі в цілому досліджується такими авторами, як В. Бесчасний, Є. Бородін, В. Головенько, О. Корнієвський, Л. Шпак, О. Вишняк, В. Шубкін, Д. Зюзін, О. Якуба, В. Якушик, О. Яременко та ін. Специфіку молодіжної політики в умовах трансформації суспільства, її реалізацію у контексті європейського вибору та політичної взаємодії на регіональному рівні досліджують С. Телешун, Н. Літвінова, Л. А. Мороз, В. Бульба та ін.

Виходячи із необхідності комплексного наукового дослідження взаємодії влади та молодих громадян та виділяючи в якості суб'єктів державної молодіжної політики державу, її органи виконавчої влади, було проаналізовано роботи з теорії та практики реалізації державної політики, регіональної політики, державної кадрової політики. Цим питанням присвячено роботи таких вітчизняних та зарубіжних науковців, як В. Парсонс, Г. Колбеч, О. Оболенський, М. Гаман, П. Ситник, П. Надолішний, В. Ребкало, В. Тертичка, О. Якубовський, та ін.

Визначено, що основу процесу формування демократичної молодіжної політики складає інституціоналізація політичної діяльності молоді, повноцінне функціонування політичних інституцій, виборність посадових осіб у ході вільних виборів, верховенство права, рівний доступ до мас-медіа, автономія громадських організацій. Дослідженню цих питань присвячено роботи таких зарубіжних авторів, як Г. Алмонд, С. Верба, Ю. Габермас, Л. Даймонд, Д. Дарендорф, Р. Даль, А. Лейпхарт, А. Пшеворський, В. Пугачов, Д. Растоу, Дж. Сарторі, О. Соловйов, Й. Шумпетер та ін. Серед українських дослідників варто виділити роботи Б. Андресюка, Є. Бистрицького, В. Горбатенка, В. Журавського, А. Колодій, В. Кременя, І. Кресіної, І. Кураса, М. Михальченка, М. Орзіха, Ф. Рудича, С. Рябова, Д. Табачника, М. Томенка, Ю. Шемчушенка та ін. Важливі аспекти процесу інституціоналізації політичної діяльності молоді досліджують Є. Бородін (формування державної молодіжної політики), І. Хохрякова (повноваження центральних органів виконавчої влади у молодіжній політиці), В. Купрій (організації громадянського суспільства як складової середовища державної політики), Д. Шелест (взаємодія державної влади, партій та молодіжних громадських організацій), М. Шевченко, В. Головенько, Ю. Галустьян (діяльність молодіжних громадських об'єднань) та ін.

У підрозділі 1.3 «Сутність та основні характеристики державної молодіжної політики» уточнюються ключові поняття досліджуваної проблеми. Зокрема, автором висвітлено політологічне розуміння понять «молодіжна політика» та «державна молодіжна політика», проаналізовано визначення та

характеристики державної молодіжної політики у національному законодавстві та науковій літературі.

Серед теоретичних моделей державної молодіжної політики у дисертації аналізуються такі моделі, характерні для демократичних країн, як «модель активного втручання», «модель підтримки» та «модель участі» держави у взаємодії суспільства та молодих громадян. Окрема увага приділяється аналізу «радянської» та «пострадянської» моделей державної молодіжної політики. Для першої характерними рисами виступали авторитаризм, патерналізм, ідеологізація, монополія на інформацію, відсутність альтернативних комсомольській організації молоді, мілітаризм, гарантія працевлаштування для молоді та ін. Для «пострадянської» моделі державної молодіжної політики у нашій країні однією із основних рис, порівняно із демократичними моделями, виступає протиріччя між наявною правовою базою та політичними деклараціями, з одного боку, та інтересами посадовців і реальними можливостями держави – з іншого боку.

Таким чином, автор наголошує на необхідності принципу паритетної взаємодії влади та молодіжного середовища та принципу субсидіарності для формування демократичної державної молодіжної політики.

У другому розділі **«Формування сучасної державної молодіжної політики у процесі взаємодії влади та суспільства»** аналізуються нормативно-правові основи державної молодіжної політики, досліджуються принципи та механізми кадрового забезпечення державної молодіжної політики, визначаються місце та роль молодіжних громадських організацій у системі взаємодії влади та суспільства.

У підрозділі 2.1 *«Нормативно-правова база державної молодіжної політики»* зазначено, що еволюція та сучасний стан формування державної молодіжної політики значної мірою визначаються нормами правового регулювання взаємодії влади та молодих громадян, діяльності молодіжних організацій. У Конституції України закладено правовий фундамент державної молодіжної політики, на якому базуються та розвивають Закони України, Укази Президента, Постанови та розпорядження Кабінету Міністрів, інші нормативно-правові акти. Виходячи із правової бази регулювання державної молодіжної політики, у дисертації досліджується розподіл повноважень, обов'язків та відповідальності владних органів та молодих громадян у процесі її реалізації.

Узагальнюючи, слід відзначити наступні принципи державної молодіжної політики, які визначені та закріплені у чинному законодавстві: – необхідність участі молоді у виробленні молодіжної політики; важливість її залучення до реалізації державної молодіжної політики; забезпечення представництва (зокрема, право обирати та бути обраним) молодих громадян у владних структурах, політичних партіях та організаціях; соціальні гарантії для молодих людей з боку держави – соціальні послуги, право на освіту, зайнятість,

самореалізація в усіх сферах діяльності (окремо слід відзначити декларації щодо соціального захисту та компенсацій молодим людям, які у силу різних обставин неспроможні подбати про себе).

В якості важливого механізму реалізації державної молодіжної політики у роботі аналізуються загальнонаціональні та регіональні програми, що мають метою сприяння розвитку молодих людей та їх об'єднань з урахуванням специфічних потреб молоді.

У підрозділі 2.2 *«Кадрове забезпечення державної молодіжної політики»* зазначено, що оптимізація кадрової політики виступає одним із основних механізмів підвищення ефективності державної молодіжної політики. Особливої ваги проблема кадрового забезпечення набуває у період становлення правової демократичної держави, коли кризові явища у соціально-політичній та економічній сферах виступають закономірним наслідком кризи державного управління.

Для кадрового забезпечення державної молодіжної політики автор визначає наступні необхідні вимоги: розподіл повноважень (як по вісі виконавчої влади, так і вісі «центр – регіони»), дотримання чинного законодавства, визначення поточних завдань та стратегічних пріоритетів, послідовність політики. Аналізуються дві небезпеки у процесі державної кадрової політики, які набувають особливої ваги саме з точки зору реалізації молодіжної політики: з одного боку, враховуючи досвід пізнього радянського періоду (т. зв. «застою») важливо забезпечити принцип перспективності кадрів (встановлення вікового цензу для окремих категорій посад, визначення терміну роботи на одній посаді). З іншого боку, забезпечення послідовності політики, що виявляється найбільш бажаним саме з точки зору соціальних гарантій молоді, та водночас його найбільш важко реалізувати через політичну нестабільність, перетворення кадрового забезпечення державної молодіжної політики на заручника політичної боротьби та протистояння під час виборчих кампаній.

З точки зору оптимізації взаємодії влади та молодих громадян одним із визначальних факторів виступає забезпечення активної участі молоді у діяльності дорадчих, експертних, координаційних органів у сфері молодіжної політики з метою вивчення та поширення інформації щодо успішних проєктів та заходів у молодіжному секторі, залучення додаткових джерел фінансування, просторового зближення суб'єктів та об'єктів молодіжної політики, здійснення контролю та моніторингу результатів державної молодіжної політики.

У підрозділі 2.3 *«Молодіжні громадські організації у системі взаємодії влади та суспільства»* висвітлено та проаналізовано досвід діяльності молодіжних організацій та рухів як посередників у взаємодії влади, молодих громадян та суспільства в цілому. В якості окремого сюжету аналізу автор виділяє волонтерський рух, у якому найбільш активну участь беруть представники молоді, про що свідчить як зарубіжний, так і вітчизняний досвід.

Визначено, що молодіжні громадські організації та рухи виконують функції формування громадянського суспільства та управлінського впливу, сприяють формуванню та впровадженню державної молодіжної політики, виступають ключовим інструментом забезпечення права молодих громадян висловлювати політичну позицію та брати участь у державному управлінні. Це відкриває такі можливості підвищення якості та ефективності державної молодіжної політики, як: – прозорість управлінських рішень, їх суспільна підтримка, участь громадян у виробленні політики, громадський контроль за її реалізацією. Серед факторів, що гальмують процес розвитку молодіжних громадських організацій та рухів у дослідженні аналізуються закритість влади, недостатній рівень правової культури та політичної свідомості молодих громадян, нерозвинене законодавство, відсутність належної координації та комунікації між окремими громадськими організаціями.

Одним із перспективних напрямків діяльності молодіжних громадських організацій та рухів виступає надання соціальних послуг із залученням волонтерів, які здійснюють добровільну, неприбуткову, суспільно корисну діяльність на основі цінностей альтруїзму. У роботі наголошується важливість волонтерського руху для виховання молодих громадян та посилення їх участі у екологічних, соціальних, спортивних та оздоровчих проєктах, підтримки філантропії та меценатства.

У третьому розділі **«Реалізація державної молодіжної політики в Україні: технології та напрямки»** визначено та досліджено пріоритетні напрямки державної молодіжної політики на сучасному етапі політичного розвитку, проаналізовано особливості реалізації державної молодіжної політики на регіональному рівні.

У підрозділі 3.1 *«Пріоритетні напрямки державної молодіжної політики на сучасному етапі»* автор зазначає, що корінні зміни останніх десятиліть, що відбулись у світі, вимагають перегляду змісту державної молодіжної політики, яка охоплює усі сфери життя молодої людини, чіткого визначення її пріоритетних напрямків. У сучасних соціальних, економічних та політичних умовах, які створені в Україні для молодої людини, вона має цілий ряд проблем, пов'язаних із політичною соціалізацією, усвідомленням свого місця та ролі у суспільному житті. Державна молодіжна політика є цілісною системою заходів правового, організаційно-управлінського, фінансово-економічного, наукового, інформаційного, кадрового характеру, вона покликана утворити механізми взаємної відповідальності держави та молодих громадян.

Головними принципами державної молодіжної політики виступає: повага до поглядів молоді та її переконань, надання права і залучення молоді до безпосередньої участі у формуванні й реалізації політики та програм, що стосуються суспільства взагалі і молоді зокрема; правовий та соціальний захист молодих громадян, перш за все осіб, які не досягли 18 років, з метою

створення необхідних стартових можливостей для їх повноцінного соціального становлення та розвитку; сприяння ініціативі та активності молоді в усіх сферах життєдіяльності суспільства.

Виділяються наступні напрямки державної молодіжної політики: по-перше, соціально-економічний (вирішення нагальних соціальних питань, покращення економічного становища молоді, вирішення питань працевлаштування та житлової проблеми; по-друге, гуманітарний (забезпечення умов для належної освіти, фізичного виховання, творчості та духовного розвитку); по-третє, громадсько-політичний (сприяння формуванню громадянської позиції, політичний та громадський активності молодих громадян).

У підрозділі 3.2 *«Специфіка реалізації державної молодіжної політики на регіональному рівні»* автор аргументовано відзначає домінування на регіональному рівні таких організаційно-правових форм взаємодії державних органів і громадських організацій, як проведення спільних заходів (це виражається в проведенні масових акцій, відзначення пам'ятних дат, свят, профілактичних заходів, конкурсів, «круглих столів», творчих майстерень, наукових семінарів та ін.), інформаційно-методичне забезпечення діяльності молодіжних громадських організацій (проведення соціологічних досліджень, обмін інформацією, розробка соціальної реклами, видання методичної літератури).

На структуру державної молодіжної політики на регіональному рівні впливають соціальні та економічні проблеми регіону, такі як безробіття, забезпечення житлом, можливості здобуття освіти, стан здоров'я молодого покоління. При цьому, специфіка державної молодіжної політики у різних регіонах обумовлена відмінностями не лише соціально-економічного та політичного розвитку регіону, а і такими факторами, як місцеві традиції, релігійна зорієнтованість, культура, наявність та розвиненість системи закладів культури та мистецтва, наукових установ та освітніх закладів. Усе це свідчить про необхідність формування державної молодіжної політики на регіональному рівні з урахуванням відповідної специфіки регіону, неефективність єдиних «шаблонів», розроблених органами центральної виконавчої влади. Таким чином, при розробці державної молодіжної політики на регіональному рівні необхідно брати до уваги адміністративно-територіальний устрій країни та враховувати тенденції щодо розширення прав регіонів, підвищення ролі місцевого самоврядування у вирішенні молодіжних проблем.

У підрозділі 3.3 *«Громадянська освіта молоді як основа політичного розвитку суспільства»* відзначено, що постіндустріальний (інформаційний) етап суспільного розвитку об'єктивно актуалізує пріоритетність громадянської та політичної освіти, вимагає вдосконалення та постійного підвищення освітнього рівня не лише для політичних лідерів та державних службовців. Демократизація суспільних відносин передбачає необхідність активної

політичної участі молодих громадян, яка не може обмежуватись виборчим періодом, їх здатності робити раціональний політичний вибір, побудований на знаннях.

Громадянська освіта виступає в якості механізму підготовки молодих громадян до участі у демократичному політичному процесі, їх виховання та підвищення рівня політичної культури. В умовах посткомуністичної трансформації розвиток системи громадянської освіти є важливою складовою процесу переходу до консолідованої демократії. Це основна умова соціалізації особистості молододі людини.

Громадянська освіта виступає інтегральним комплексом навчально-виховних заходів, що має міждисциплінарний характер, включає знання з економічних, правових, соціологічних, психологічних та інших дисциплін, поєднуючи елементи політичної, правової і етичної освіти. Політичні знання і культура потрібні сьогодні молодій людині незалежно від її професійної спеціалізації, оскільки оволодіння знаннями дозволяє раціоналізувати політичний вибір, запобігти політичними маніпуляціям, ризик яких у нашому суспільстві досить високий.

У висновках узагальнено основні результати дисертаційного дослідження, сформульовано підсумкові положення і практичні рекомендації щодо визначення механізмів сучасної державної молодіжної політики, процесу її еволюції та тенденцій подальшого розвитку в Україні.

На основі здійсненого аналізу визначено наступне: обрання в якості теоретико-методологічних засадах інтерпретативної парадигми забезпечило можливість висвітлення державної молодіжної політики у системі взаємодії влади та суспільства, дозволило простежити еволюцію державної молодіжної політики в аспекті суб'єктно-об'єктних відносин (держава, органи виконавчої влади виступають в якості суб'єкта вироблення та реалізації, а молоді громадяни – як суб'єкт так і об'єкт управлінських рішень та дій). Доведено необхідність впровадження принципів паритетності та субсидіарності у процес державної молодіжної політики. Паритетність у даному випадку означає забезпечення збалансованої участі молодих громад у реалізації державної політики, а субсидіарність – розподіл повноважень, ресурсів та відповідальності владних інститутів щодо проведення державної молодіжної політики на центральному, регіональному та місцевому рівнях.

Аргументовано, що в умовах перехідного суспільства політична взаємодія характеризується плюральністю та невизначеністю щодо мети внутрішньополітичного та зовнішньополітичного розвитку, що ускладнює взаємодію між владою та молодими громадянами, процес вироблення державної молодіжної політики та водночас відкриває нові можливості для повноцінної реалізації політичних, соціальних, економічних, культурних потенцій молоді у сучасному суспільстві.

Аналізуючи еволюцію державної молодіжної політики, автор дослідила її теоретичні моделі. Визначено, що критеріями формування моделей державної молодіжної політики виступають форма взаємодії влади та молоді (безпосередня, або опосередкована молодіжними громадськими організаціями, діяльністю мас-медіа), нормативно-правова база, повноваження органів влади, рівень залученості молодих громадян до державної політики, їх громадська та політична активність. Дана характеристика специфіки радянської моделі державної молодіжної політики, як невід'ємної складової командно-адміністративної системи управління з такими характерними ознаками, як ідеологізація, патерналізм, мілітаризм, безальтернативність, цензура та ін. Серед моделей демократичної державної молодіжної політики проаналізовано специфіку «моделі активного втручання», «моделі підтримки» та «моделі участі» держави у взаємодії суспільства та молодих громадян та визначено їх місце та роль у впровадженні сучасної державної молодіжної політики в Україні.

Визначено, що реалізація комплексної державної молодіжної політики забезпечується лише єдністю нормативно-правових, інституційних, кадрових, науково-аналітичних, інформаційно-методичних, та економічних дій влади.

Аналіз процесу реалізації сучасної державної молодіжної політики дозволило визначити та обґрунтувати її основні принципи: забезпечення правової й соціальної захищеності молоді, надання молодому громадянину гарантованого державою мінімуму соціальних послуг з навчання, виховання, духовного й фізичного розвитку, охорони здоров'я, професійної підготовки й працевлаштування; забезпечення збалансованого сполучення державних, суспільних інтересів та прав особистості у формуванні й реалізації молодіжної політики; пріоритет суспільних ініціатив відносно діяльності державних органів та установ при фінансуванні заходів і програм, що стосуються молоді; залучення молодих громадян до участі у формуванні й реалізації програм, що стосуються молодого покоління, суспільства та держави.

Визначені особливості механізмів реалізації державної молодіжної політики на регіональному рівні, обумовлені тим, що на їх формування впливають соціально-економічні проблеми молоді регіону (стан забезпеченості роботою, житлом, можливість щодо здобуття освіти, стан охорони здоров'я). Доведено, що регіональна специфіка вироблення державної молодіжної політики обумовлена також відмінностями у традиціях, культурі, релігії, наявністю системи закладів культури та мистецтва, наукових установ, що свідчить про необхідність відмови від єдиних «шаблонів», розроблених органами центральної виконавчої влади.

Аргументовано, що пошук ефективних механізмів державної молодіжної політики, формування демократичного середовища її вироблення та реалізації можна вважати найактуальнішими завданнями як для вітчизняної політичної науки, так і політичної практики.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Каретна О.О. Сучасні підходи до визначення поняття «молодь» / О.О.Каретна // Актуальні проблеми політики: Збірник наукових праць – Одеса, 2009. – Вип. 37. – С. 287-291.
2. Каретна О.О. Специфіка та основні характеристики молоді в сучасному суспільстві / О.О. Каретна // Актуальні проблеми політики: Збірник наукових праць. – Одеса, 2011 – Вип. 43. – с.187-192.
3. Каретна О.О. Молодіжні громадські організації у системі взаємодії влади та суспільства / О.О.Каретна // Політологічні записки: Збірник наукових праць. – Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2011. – Випуск 4. – С. 446-452.
4. Каретна О.О.Роль молоді в процесі соціально-економічної трансформації України / О.О. Каретна // Актуальні проблеми політики: Збірник наукових праць. – Одеса, 2012 – Вип. 44. – С. 254-265.
5. Каретна О.О. Роль суспільних молодіжних об'єднань у формуванні і реалізації державної молодіжної політики в Україні / О.О. Каретна // Актуальні проблеми європейської інтеграції: Зб. наук. праць – Одеса, 2011. – Вип. 7. – С. 101-107.
6. Каретна О.О. Кадрове забезпечення державної молодіжної політики / О.О.Каретна // Модернізація державного управління, державної служби і кадрової політики: матеріали Щорічних Рішельєвських академічних читань, 15-17 вересня 2010 р. – Одеса – НУ «ОЮА», 2010. – С. 106-108.
7. Каретна О.О. Проблеми і пріоритети молодіжної політики / О.О. Каретна // Правове життя сучасної України: матеріали Міжнародної наукової конференції професорсько-викладацького та аспірантського складу ОНЮА, 21-22 травня 2010 р. – Одеса, ОНЮА, 2010. – С. 43-44.
8. Каретна О.О. Молодь як специфічна соціальна група / О.О. Каретна // Правове життя сучасної України: матеріали Міжнародної наукової конференції професорсько-викладацького та аспірантського складу ОНЮА, 20-21 травня 2011р. – Одеса, НУ «ОЮА», 2011. – С. 226-228.
9. Каретна О.О. Механізми реалізації державної молодіжної політики на регіональному рівні / О.О. Каретна // Сучасна регіональна політика: освіта, наука, практика: матеріали підсумк., наук.-практ. конф. за міжнар. участю, 28 жовтня 2011 р. – Одеса, ОРІДУ НАДУ при Президентові України, 2011. – С. 227-228.

АНОТАЦІЯ

Каретна О.О. Механізми сучасної державної молодіжної політики України: еволюція та тенденції. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси. – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2012.

У дисертації здійснено комплексне дослідження еволюції та тенденцій розвитку механізмів сучасної державної молодіжної політики, проаналізовано її особливості та специфічні риси.

Визначено, що державна молодіжна політика формується під впливом демократизації суспільства, модернізації влади, зростання ролі молодіжних громадських об'єднань та рухів, з урахуванням специфіки регіонального розвитку за такими напрямками, як громадсько-політичний, соціально-економічний та гуманітарний.

Обґрунтовано основні чинники кадрового забезпечення державної молодіжної політики та визначено необхідність дотримання таких принципів управління кадрами у процесі реалізації державної молодіжної політики, як демократичність, науковість, професійність, плановість, відбір, контроль. Розглянуто функції молодіжних громадських організацій як середовища державної молодіжної політики, проаналізовано роль громадянської освіти молоді у формуванні молодіжної політики та її вплив на державну молодіжну політику.

Ключові слова: державна молодіжна політика, демократична політична взаємодія, кадрова політика, молодіжні громадські організації, волонтерський рух, громадянська освіта.

АННОТАЦИЯ

Каретная А.А. Механизмы современной государственной молодежной политики Украины: эволюция и тенденции. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата политических наук по специальности 23.00.02 – политические институты и процессы. – Национальный университет «Одесская юридическая академия», Одесса, 2012.

В диссертации осуществлено комплексное исследование эволюции и тенденций развития механизмов современной государственной молодежной политики, проанализированы ее особенности и специфические черты. В рамках проведенного исследования были получены результаты, имеющие научную новизну, обусловленную решением актуальных проблем государственной молодежной политики, которые не получили достаточной разработки в научной литературе.

Определено, что государственная молодежная политика формируется под влиянием демократизации общества, модернизации власти, возрастающей роли молодежных общественных объединений и движений, с учетом

специфики регионального развития по таким направлениям, как общественно-политическое, социально-экономическое и гуманитарное.

Повышение уровня вовлеченности молодых граждан в процесс выработки и принятия государственных решений влияет на общественно-политическое направление государственной молодежной политики, недостаточный уровень экономического развития страны создает проблемы на пути решения насущных для молодого поколения вопросов социальной защиты, трудоустройства и влияет на социально-экономическое направление, а на гуманитарное направление влияют кризисные явления в духовной жизни общества, негативные тенденции, которые распространяются в молодежной среде.

Обоснованы основные факторы кадрового обеспечения государственной молодежной политики и определена необходимость соблюдения таких принципов управления кадрами в процессе реализации государственной молодежной политики, как демократичность, научность, профессиональность, плановость, отбор, контроль.

Рассмотрены функции молодежных общественных организаций как среды государственной молодежной политики, проанализирована роль гражданского образования молодежи в формировании молодежной политики и его влияние на государственную молодежную политику. Гражданское образование определяется как действенный коммуникативный механизм формирования государственной молодежной политики в современных условиях, выступает одним из механизмов повышения политического сознания и политической культуры молодых граждан. Без активного диалога между молодежью и органами государственной власти, построенного на принципах рационально аргументированных дискуссий, невозможно обеспечения эффективности государственного управления молодежной сферой.

Ключевые слова: государственная молодежная политика, демократическое политическое взаимодействие, кадровая политика, молодежные общественные организации, волонтерское движение, гражданское образование.

SUMMARY

Karetnaya A. The mechanisms of the modern state youth policy in Ukraine: evolution and trends. – Manuscript.

Thesis for a degree in political sciences, specialty 23.00.02 – political institutes and processes. – National University of «Odessa Law Academy», Odessa, 2012.

The author presents the integrated study of the evolution and trends of modern mechanisms of state youth policy and analyzes its characteristics and specific features. Within the survey results were obtained with scientific novelty, caused by

a set of scientific problems, solving actual problems of state youth policy who have not received sufficient development in the scientific literature.

Determined that the state youth policy is influenced by the democratization of society, modernization of government, increasing the role of youth associations and movements, with specific regional development in such areas as social and political, socio-economic and humanitarian.

The basic factors of staffing state youth policy and determined to follow the principles of personnel management in the implementation of state youth policy, as a democracy, scientific, professionalism, planning, selection, control. Functions of youth organizations as the medium of state youth policy, analyzes the role of civic education of youth in shaping youth policy and its impact on national youth policy.

Keywords: state youth policy, democratic political interaction, personnel policies, youth organizations, volunteerism, civic education.